

Süni és emberke

filozófiai beszélgetése a „fenntarthatóságról”

emberke: Süni, beszéljünk egy kicsit a fenntarthatóságról.

süni: A fenntarthatóságról? Miért nem a szeretetről?

emberke: Fogunk a szeretetről is. Nem is csak egy kicsit. Ez ilyen: egy kicsi fenntarthatóságban benne van a sok szeretet. A fenntarthatóság olyan nyakatekert szó – kell majd keresnünk jobbat is –, de tudod, a fenntarthatósággal jobban el tudom mesélni a „miérteket”. Hogy miért épp fenntarthatóság, miért biztos, hogy ezt kell tennünk, és miért is beszéljünk.

süni: Miért?

emberke: Azért beszéljünk, hogy értsük az életünket, és különösen a jövőt, ami a részvételünkkel fog történni. És azért fenntarthatóság... Figyelj!

süni: Figyelek. De azért kérdezhetek is, ha akarok?

emberke: Figyelhetsz, kérdezhetsz, az egészet együtt csináljuk. Azért fenntarthatóság, mert élünk, és élni akarunk. Szóval: ha a lét jobb, mint a nem-lét, ha a valami jobb, mint a semmi...

süni: Ezt Heidegger már mondta: „Miért van inkább valami, és miért nincs inkább semmi?”

emberke: Igen, ez a lételméleti alapozás, de van ennek etikai következménye is, mert ugyebár ha már van valami, és mégsem inkább semmi, akkor azt nem szeretnénk rosszabbnak tekinteni a semminél is, amiben ugyebár semmi sincs, és ha így a valami meg a létezés mellé idejekorán letettük a voksunkat, akkor akár úgy is folytathatjuk, hogy az élő jobb, mint a holt...

süni: A színes jobb, mint a színtelen, a strukturált inkább, mint a szerkezetelen, az 1-es több, mint a nulla. Így gondoltad?

emberke: Valahogy így. De szeretnék tovább is lépni. Mert ha a lét jobb, mint a nem-lét, és ami van, jobb, mint ami nincs, akkor mivel az időben élünk...

süni: „Panta rhei!”

emberke: Igen, és az időben minden változik; ezért tehát ami van és lesz, jobb, mint ami van és nem lesz, kiműlik, megszűnik. Ami van is és lesz is, az az igazán jó.

süni: Azt hiszem, feltaláltad az örök-kévalóságot. „Én vagyok, aki van.”

emberke: Ott még nem tartok, Süni. Csak azt mondom, hogy mindennek igyekeznie kéne, hogy később is legyen, tovább legyen, vagy legalább legyen helyette valami, ami az ő „tovább”-ja. Ezt az élőlényeknek, mint Te meg én, nem is nagyon kell magyaráznunk: az Élet működése az, hogy ami él, az élni akar, tovább élni, s ha ez már-már végül-egyszer nem lehetséges, akkor olyan következmények hátrahagyása, amelyben ott az élőlény, az anyaga, a DNS-e, az információi, a szerkezete, a génjei. Ez a „fenntarthatóság”. És ugye most már látszik, hogy ez nem a teljes szó, csinosításra szorul a fogalom.

süni: Szerintem most elkezdés az „önző gén”-elméletéről papolni, és végül talán még arra is rá fogsz beszélni, hogy mi sünök is legyünk önzők, pedig mi sem áll távolabb tőlünk.

emberke: Jaj, de túlképzett vagy! Nem fogok erről beszélni. Először is az „önző gén”-elmélet egy Dawkins nevű biológus találmánya, másodsor a gének, mivel olyan kicsik, nem is nagyon irányulhatnak másra, mint önmagukra, saját maguk megduplázására, kifejeződésére, továbbadására, ezek feltételeit „akarják” biztosítani az élőlényekben; és végül maga Dawkins is hangsúlyozza, hogy az „önző” gén kódolhat önzetlenséget is az egyed szintjén, legalábbis olyan önzetlenséget, amelynek formáival a biológiában találkozhattunk, például a hangyáknál.

De én most egyelőre nem az önzőségről vagy önzetlenségről szeretnék beszélni, hanem a fenntarthatóságról, legalábbis addig, amíg jobb szót nem találunk. Ami van és lesz, az a fenntartható. Persze, nem úgy, hogy düllöngél, már-már felborul, és kívülről kell beavatkozni, hogy el ne essék. Nem, a „hat”-óság önmagában hordozza azt a képességet, hogy pusztán

az idő múlásától ne szűnjön meg, hanem megmaradjon, vagy újra és újra legyen. „Megmaradás”-nak is nevezhetnénk ezt a tulajdonságot, de akkor csak a csillagoknak és a szikláknak kedveznénk, amelyek anyagukban elég tartósak, maradandóak, és meglehetősen mostohán bánnánk az élőlényekkel, pl. a sünökkel, amelyek nem örök életűek, mégis fennmaradnak formájukban, génjeikben, utódaikban. Maga a tüske okos találmány, mely a sünök nevét megörökíti.

süni: Kösz! És mi legyen az emberekkel?

emberke: Mindjárt, de előbb még más élőlényekről is beszéljünk. A csillagok, sziklák tartóssága folytonos kopás, fogyás, öregedés, amely lassú, de éppen annyira elkerülhetetlen is. Az élők halála szintén elkerülhetetlen, de kollektív sorsuk mégis a fejlődés, tökéletesedés, még fenntarthatóbbá válás utódaikban a mutáció-szelekció-evolúció hármassága révén. És nézd meg például a fűszálat, amely összel csontig szárad, magot hullatva mégis évmilliókig lengeti a szél, miközben a sziklák is elporladnak alatta... A szikla anyagában és formájában felbomlik, a fű pedig közben...

süni: ...adaptálódik a síkvidéki fényviszonyokhoz!

És ebből akarod kihozni a szeretetet, környezetvédelmet, igazmondást, béketeremtést, meg amit még szoktál, és amit hirdetnek a vallások, vagy Hans Küng világethosza? Mindez következik a sziklából, meg a fűszálból, meg a sünök evolúciójából?

emberke: Igen, csak még egy fontos fogalmat be kell vezetnünk: a gondolatok evolúcióját. Szoktak beszélni az ember evolúciójáról, értve rajta a Homo habilis meg a neander-völgyiek fejlődését. De a lényeg csak ezután jött. Amikor az ember fejében gondolatok, eszmék, magatartási stratégiák, vallások kezdtek meg önálló „törzsfajlásukat” a sünök, gólyák és legyek evolúciójához nagyon hasonlóan.

süni: Többé-kevésbé hasonlóan.

emberke: Jó, többé-kevésbé hasonlóan. De az biztos, hogy az élőlények

evolúciójánál is van egy adattároló, a DNS, van másolódás, van mutáció és szelekció; ennek megfelelői az emberknél az emlékezőképesség (a gondolatvilág DNS-e), az utánzás-másolás kisebb-nagyobb pontatlanságokkal, változtatásokkal, és van még a szelekció, ami ugyanaz.

süni: Aki téved, kipusztul...

emberke: Kipusztul, vagy csak egyre gyengébben másolódnak a hibás ötletek, még az is lehet, hogy ezernyi gondolatunk közül magunk rostáljuk ki a „hibás” stratégiákat célzott szelekcióval. Időnként fel is találhatunk valami igazán újat. Ezért nem teljes a hasonlóság a bioszféra evolúciójával. Jó hír, hogy még a kipusztulás szélén sem vagyunk biztosan a kihalásra de terminálva.

Szóval azt akarnám mondani, hogy a gondolatok, stratégiák között is vannak jobban adaptáltak, megmaradást hordozóbbak, ugyanúgy, mint a géneknél, és ezek idővel ki fognak tisztulni, mígnem egyszer eljutunk a legmegmaradóbb életelvhez – ha van ilyen –, s ez mindenki legtermészetesebb tulajdonságaként fog tovább öröklődni.

süni: Ilyet már mondott nekem egy Kant nevű úriember is: hogy azt tedd életelvedül, amit mindenki követhet, oszt’ még sem lesz belőle nagy baj.

emberke: Azzal a módosítással, hogy Kant nagyon rendes ember, ha azt cselekszi, amit mindenki követ-het-ne, de akkor még nem tett egy sün-

horkantásnyit sem annak érdekében, hogy valóban kövessék is. A fenntarthatóság, fennmaradóság gondolatainak olyannak kell lenniük, hogy egyrészt megóvják az őket gondolókat, másrészt biztosítsák saját továbbadásukat is.

süni: Akkor hát ezért kell a fenntarthatóság kifejezés helyett is valami mást keresnünk? Olyat, amelyik kifejezi, hogy ez az eszme fenntart és fennmarad. Bár megjegyzem, mostanában a „fenntarthatóság” nagyon divatos. Ha divatos a szó, akkor lehet, hogy maga is fennmarad, csak fel kellene tölteni megtartó gondolatokkal és cselekedetekkel, mint amilyen például a Szeretet (!), hogy ne kelljen egyhamar egy másik bolygóra költöznünk magunk miatt.

emberke: Szeretettel is, meg mással is. Idegen bolygókra való költözésről pedig egyelőre szó sincsen. A szeretet, ha szigorúan vesszük, az emberember viszony lényegéről szól, kétségtelenül fenntartható módon. De ha csak az emberekkel foglalkozunk, akkor mi lesz a sünökkel? Elgázolhatják őket az autók, miközben a csoporttalálkozóról a karitászmegbeszélésre sietünk, hogy emberszeretetet emberszeretetre halmozzunk.

süni: Hát az nem lenne jó! De már értem: emberszeretet + sünszeretet = természetvédelem. Ez az új világrénd képlete.

emberke: Sünikém, közeledünk, de csak közeledünk. Sokféle cselekvés

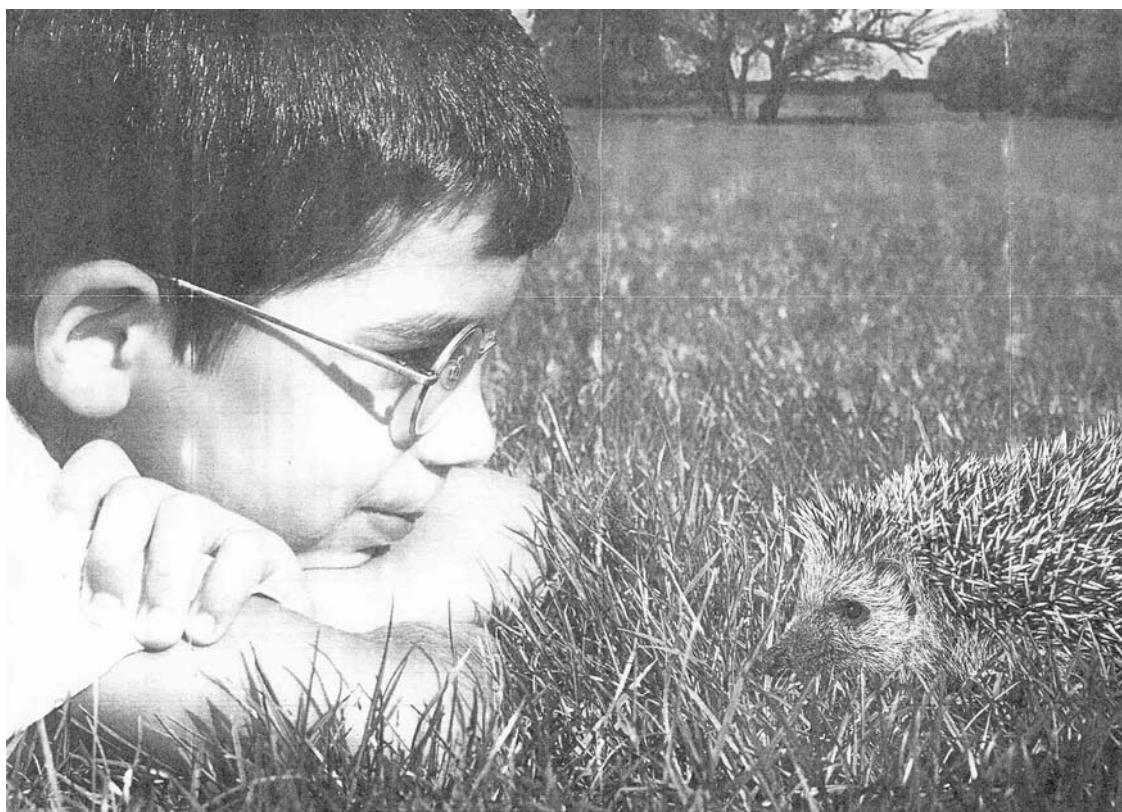
fér bele abba a fogalomba, hogy „fenntartható”, sokféle dolog pedig nem fér bele. Hidd el, nem elvenni akarok belőle, hanem kiteljesíteni. Az első lecke pedig az, hogy miért van benne a szeretet, és miért nincs benne a háború.

süni: Pedig ti azt mondjátok, hogy az állatok is háborúznak.

emberke: Badarság, Te is tudod. A szeretet fenntartható, nem káros; a szeretet szeretetet gerjeszt, tehát önfenntartó is. A háború is csak egy gondolat, amíg el nem kezdik, de ha elkezdik, még öngerjesztő is. Tudod, ezért vannak tele ez emberi történelemkönyvek háborúkkal, és újabb háborúkat okozó békeszerződésekkel. A háború is öngerjesztő, viszont ugyanakkor pusztítja is a hordozóit – nem úgy, mint a szeretet. A háború nem fenntartható, ha teljesen kipusztítja azokat, akiknek az agyában létezik. Eddig még csak részvilágháborúk voltak, és a szünetekben újratermelődtek az emberek, és bennük a háborús gyűlölet is; de ez nem lesz mindig így: lesz olyan kor, amikor nem lesz – nem lehet – háború, de lesz még szeretet; esetleg nem lesz háború, de lesz még Föld. Érzed, ugye, a sóhajtásnyi különbséget? Csak rajtunk múlik a dolog.

süni: Nos, jó, de engem a részletek érdekelnek. Ültessünk-e fát, vagy inkább pusztítsunk, mondjunk-e igazat vagy néha már ne; jó-e a cipő, a kanál, a nyereg, a kardántengely, a permeterzőszer? Lehet-e élni erkölcsileg jól, éhezés és fagyhalál nélkül? Lesz-e mindig korcsolya, géppuska, sörnnyitó?

emberke: Komoly erkölcsi kérdések. De tényleg! ...a tárgyak erkölcsstana. Persze ez is inkább minket, embereket érint, akik tárgyaink között, tárgyaink bűvöletében élünk. Ti, sünök jól, azaz fenntarthatóan éltek. Van benne éhezés és fagyhalál, van benne tüske, rovarévés, fennmaradás, évmilliók a múltban. A sorsotok most

egy geológiai pillanatban emberfüggővé és autófüggővé vált. Az autóval szemben nem jó stratégia összegömbölyödni az úton. De ugyanígy az ember is önmagától függővé vált, tárgyaiba helyezte bizalmát, tárgyaival együtt él (kényelemben), vagy bukik – valamelyik tárgy következtében. A sünök és az emberek csak egymással és egymást segítve élhetnek. Az lenne a feladatotok, hogy idejében megtanítsátok nekünk a fenntarthatóságot.

süni: Részünkről igyekezni fogunk. De azért ti, emberek is tehetnétek már valamit az örökös fenntarthatóság érdekében, az emberek, a sünök és a Föld érdekében. Terád hallgatnak például?

emberke: Igazat szólva...

süni (súgva): Ha azt szeretnéd, hogy fontos dolgokban hallgassanak rád, akkor szólj igazat.

emberke: ...igazat szólva, az emberek sok mindenben szívesen utánozzák egymást (pl. divatok, hisztériák), de ezek nem jellegzetesen ésszerű dolgok, a távoli jövővel pedig csak ritkán foglalkoznak. Lehet, hogy meglepő, de az emberek alapvetően nem racionálisak és nem előrelátók. Ámde a helyzet nem reménytelen! Az emberek a jó példát is utánozzák, egy adott cselekedetről pedig minden pillanatban eldönthető, hogy közelebb visz-e a fenntarthatósághoz, minden tárgyról eldönthető, hogy szükséges-e, vagy távolít az élhető élettől. Van például egy kis műanyag vödörünk, amit a mosogatóban tartunk a csap alatt. Nem vagyok nagy híve a műanyagoknak, de amit az a vödörke elpusztíthatatlanul kiszolgált, azt nem lehetett volna egy favékával vagy egy vasfazékkal helyettesíteni. És az értelme az, hogy a kicsurgó vizet, kisebb öblítések maradékát elfogja, mosogatandó kanalak benne áznak, mindig van egy kis víz valamit leöblíteni a mosogatás előtt. Sok vizet takarít meg, hosszú életű, igen kevés köolajból készült, nem az öncélú kényelmet szolgálja. A mérleg pozitív. Több millió ilyen edényke lehetne Magyarországon, több milliárd lehetne belőle a Földön, és a fenntarthatósághoz csak közelítene. Ha nem közelítene, egy is sok lenne belőle. Az utolsó kérdés persze, hogy kell-e mosogatni egyáltalán.

süni: Megjegyzem, a sünök is mosatlanul esznek mindent mindenből.

emberke: Az ember is tudott így élni: több tízezer évet mosogató nélkül – része volt az éhezés és a döghalál –, és csak egy-két évszázadot mosoga-

tóval (miközben növekedett a fenntarthatatlanságunk). Persze nem a mosogatástól nőtt a fenntarthatatlanságunk, hanem számos más találmánytól és fegyvertől. Az viszont igaz, hogy a túlnépesedéshez már van annyi köze a mosogatásnak is, hogy ezáltal kevesebb gyerek hal meg hasmenéstől és járványtól. Ne kívánjunk ilyet a gyerekeknek!

Viszont meg kell tanulnunk osztani – hatmilliárdal, ahányan vagyunk – a Föld évente megújuló javait, és közben még a nevező csökkentésén is fáradozni (háború, járvány és döghalál nélkül). És meg kell tanulnunk osztani sokmilliárdal, ahány olyan élőlény van a Földön, mely a mi táplálkozási zónánkat keresztezi, mert az élő közösségek fennmaradása nélkül az ember sem tudna megmaradni.

Olyan erkölcsi irányelvekre van szükség, amelyek a fenntarthatóságot célozzák meg: inkább szelídség, mint az automatizált és gépesített erőszak; inkább szerénység, mint a kényelmet, pazarlást hajszoló fogyasztói társadalom; inkább igaz érvek a jövőről, mint ködös viták a túlvilágról; inkább népszerűtervezés, mint a járványok és minden lehetséges élőhely elfoglalása.

süni: Inkább összefogás, mint verseny, inkább együttérzés, mint gúny, inkább segítség, mint szolgáltatás, inkább élők, mint a halott tárgyak...

emberke: Inkább tanulás, mint tudatlan, utánzó hordákba verődés; tanulás, és a fenntarthatóságra vonatkozó megbízható információk továbbadása.

süni: És nem lesz baj abból, hogy mindenkivel aranyosak és kedvesek vagyunk, aztán valakik elszemtelenednek, és bitang módon kirabolják a jámbor többséget?

emberke: Tanítással, neveléssel talán ezen is segíthetünk, de a jók és az élősködők konfliktusának is megvan a kidolgozott evolúciós elmélete. Ez Maynard-Smith számítógépes modelljeire alapozódik: Ha egy képzelt világban csupa angyali lény él, fennáll annak a veszélye, hogy élősködő, agresszív magatartású „mutánsok” elárasztják, kihasználják őket. Persze csak 10-15 %-ig szaporodhatnak, mert utána már maguknak is annyit ártnak, hogy az egész nem éri meg. Ki lehetne találni tökéletesebb megoldást is, de a valóságban ez valósul meg, mert ez az evolúciósan stabil végállapot. A modellben azonban hamarosan megjelennek újabb típusok, akik a „szemet szemért” elvet köve-

tik. Azok az egyedek, akik a jóra jóval válaszolnak, a rosszra rosszal, de ezt nem kezdeményezik. A közbülső csoport gyorsan elszaporodik és a legnagyobb erővé válik, amit a történelemben is láthatunk. A modellvilág tovább differenciálódik olyanok megjelenésével, akik látszólag jóként viselkednek, de a többiek előzetes magatartásából megpróbálják kitalálni, hogy nem élősködők-e stb. Lassan eljutunk a mai társadalomhoz, amelynek hierarchiájában megtaláljuk a terroristákat (és a rohamrendőröket is), a rendőröket, a bírókat (akik nem ölnek, de ítéleteket írnak alá), a tanárokat (akik csak fenyegetőznek a büntetéssel), a szociális munkásokat, a misszionáriusokat stb. A mi világunk tehát nem oszlik jókra és rosszakra, hanem a jóságnak egy bizonyos szögű lejtője stabilizálódik, mint evolúciós végállapot. Itt is javasolhatnánk jobbat, nevelést, összefogást, de amit biztosan tehetünk, hogy egyre feljebb kívánczunk a jóság szféráiban. Így csökken a lejtő alapján a nyomás, és lehetővé válik, hogy egy rendőr tanár legyen, vagy a terrorista sebész, a pedagógus misszionárius... mindenki egy kicsit feljebb.

süni: Ha megengeded, akkor én is adnék egy jó tanácsot a barátaidnak, az embereknek, a „böles” embereknek: Kerüljétek el azokat a tárgyakat, amikre emberszabású ösztöneitek nincsenek felkészülve! Különösen azokat a tárgyakat, amelyek nagyon egyirányúsítják a kapcsolatokat. Másképp néz ki innen meg onnan egy póráz, egy vadászpuska vagy éppen egy vadászbombázó, egy kamera, egy láncfűrész, egy rádióadó, egy perme-
tezőgép vagy akár csak egy eke is. Gondoljátok meg, mindegy-e, hogy ki van a kipufogócső egyik meg másik végén! Elmondod nekik?

emberke: Elmondom, még le is írom. Remélem, válaszolnak rá, különben a nyomdagép is csak egy irányba fogja ontani a papírokat – fából – feleslegesen. Szerinted hallgatnak ránk?

süni: Hallgatnak, nem hallgatnak, ha igaz az elméleted, ami lehet, majd lesz is; ami megmaradásra képes és érdemes, előbb-utóbb azzal lesz teli a világ. Arról fognak tudni, tanulni, beszélgetni. Nem lesz mindig vadászgép, nem lesz mindig schengeni vasfüggöny, nem lesznek mindig bevásárló templomok és olajfűrotornyok. Nem lesz már „csakhazaszeretet”, de lesz béke, lesz levegő, lesz Szeretet, Természet, és lesznek sünök.

emberke: Meg emberkék.

Dóry István